

Cap a la implementació del Dret a la Ciutat

*Guia per a l'aplicació d'indicadors sobre polítiques municipals per al
Dret a la Ciutat*

Observatori DESC i Plataforma Global pel Dret a la Ciutat

1. Introducció

Aquesta guia pretén presentar una sèrie d'indicadors que permetin donar seguiment a la implementació de polítiques públiques en l'àmbit municipal, i que possibilitin avançar en la concreció i implementació del Dret a la Ciutat.

Entenem com a Dret a la Ciutat el “dret de tots els habitants, presents i futurs, permanents i temporals, a habitar, utilitzar, ocupar, produir, transformar, governar i gaudir ciutats, pobles i assentaments urbans justos, inclusivament, segurs, sostenibles i democràtics, definits com a béns comuns per a una vida digna, que s'ha de compartir i pertànyer a tots els membres de la comunitat”¹.

Amb els seus orígens en els escrits d'Henri Lefebvre, el concepte del dret a la ciutat ha pres força en les últimes dècades, impulsat per una forta articulació de moviments socials i organitzacions de base que adopten el Dret a la Ciutat com un nou paradigma cap a la construcció de ciutats i assentaments més justos, diversos i inclusivament². Després del treball i la lluita d'aquests moviments, el Dret a la Ciutat va sent progressivament reconegut per legislacions en l'àmbit local i nacional, com és el cas de la Constitució de l'Equador (2008)³, l'Estatut de les

¹ Plataforma Global per el Dret a la Ciutat

² Carta Mundial por el Derecho a la Ciudad, 2004:

https://www.right2city.org/wp-content/uploads/2019/09/A1.1_Carta-Mundial-de-Derecho-a-la-Ciudad.pdf

³ Constitución de la República del Ecuador, 2008, Article 31: https://www.oas.org/juridico/pdfs/mesicic4_ecu_const.pdf

Global Platform for the Right to the City
Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad
Plateforme Globale pour le Droit à la Ville

Ciutats del Brasil (2001)⁴ i la Constitució Política de la Ciutat de Mèxic (2012)⁵, i també en l'àmbit internacional, havent estat inclòs en el text final de la Nova Agenda Urbana, després de la Conferència de les Nacions Unides sobre Habitatge i Desenvolupament Urbà Sostenible, Hàbitat III (2016)⁶.

A mesura que el Dret a la Ciutat guanya reconeixement i protecció legal, cada vegada són més les ciutats i governs locals que han adoptat polítiques guiades per i compromeses amb els ideals del Dret a la Ciutat. En particular, l'impuls al moviment municipalista global en els últims quinze anys ha permès avançar en la implementació de polítiques noves i valentes, compromeses amb un model de ciutat que prioritza els drets i el benestar dels seus habitants davant els guanys privats i l'especulació. No obstant això, tot i que han proliferat els esforços per avançar en la conceptualització teòrica i normativa sobre el Dret a la Ciutat, encara queda per avançar en la destrucció d'un repertori comú de polítiques i iniciatives que permetin avançar en la seva implementació.

Aquesta guia busca aportar a la construcció d'aquest repertori, recollint una sèrie de polítiques públiques alineades amb els principis del Dret a la Ciutat i oferint alguns elements per al seu seguiment, per ser aplicada a la ciutat d'elecció. D'aquesta manera, aquesta guia no té com a prioritat oferir una "foto estàtica" de l'estat actual d'una ciutat, sinó identificar on i com s'estan construint bases per a la seva transformació. D'aquesta manera, aquesta guia busca proveir els elements per a una avaluació, no de l'estat de la qüestió en una ciutat, sinó sobre el procés de la implementació de polítiques transformadores compromeses amb el Dret a la Ciutat.

En aquest sentit, l'objectiu principal d'aquest exercici no és mesurar els efectes o resultats de la implementació d'aquestes polítiques per poder mesurar la seva "eficàcia", sinó poder aportar coneixements sobre la implementació de polítiques valentes, progressistes i innovadores. De manera similar, no es pretén aportar una matriu comparativa que permeti tenir un "rànkning" de ciutats, des d'una visió competitiva i simplista; sinó aportar al diàleg i intercanvi entre ciutats per identificar punts de trobada que permetin avançar en respostes a reptes comuns, respectant la diversitat i complexitat de contextos locals.

⁴ Estatuto da Cidade, 2001, art. 2: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/leis_2001/l10257.htm

⁵ Constitución Política de la Ciudad de México, 2017, Article 12:

http://infodf.org.mx/documentospdf/constitucion_cdmx/Constitucion_%20Politica_CDMX.pdf

⁶ Nueva Agenda Urbana, 2016, Paràgraf 11: <https://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-Spanish.pdf>

La construcció dels indicadors: iniciatives locals per enfrontar reptes globals

Tot i que les bases i principis adoptats en la formulació del conjunt d'indicadors s'expliquen amb detall en l'apartat metodològic d'aquesta guia, cal subratllar 3 elements centrals per a la seva construcció:

I. Els components del Dret a la Ciutat

Una de les característiques clau del Dret a la Ciutat és la seva transversalitat; sota aquesta lògica, la definició adoptada per la Plataforma Global por el Dret a la Ciutat està basada en vuit components interconnectats. Aquests han servit de base per a la construcció i agrupació dels indicadors de polítiques públiques i estan definits en més detall a l'apartat 3. Aquests són:

(i) No discriminació;	(v) Compliment de funcions socials;
(ii) Igualtat de gènere;	(vi) Espais i serveis públics de qualitat;
(iii) Ciutadania inclusiva;	(vii) Economies diverses i inclusives;
(iv) Participació política;	(viii) Vincles urbà-rurals inclusius

II. Agendes globals

Encara que els indicadors estiguin enfocats en polítiques a l'escala local, al centre de la seva concepció hi ha la preocupació de facilitar l'intercanvi i l'articulació entre iniciatives i experiències a escala global. D'aquesta forma, és fonamental que estiguin emmarcats i en diàleg amb els compromisos i agendes en vigor a escala internacional, en especial la nova Agenda Urbana (que reconeix directament el Dret a la Ciutat) i els Objectius del Desenvolupament Sostenible (que interpel·len directament molts dels seus components).

En els darrers anys, s'han observat avenços en referència als esforços des de governs municipals a aportar cap a la localització d'aquestes agendes a partir de la connexió amb polítiques públiques concretes⁷. Aquesta guia busca recolzar i aprofundir aquests esforços, identificant connexions tangibles entre les polítiques públiques identificades i els compromisos de l'Agenda 2030 i de la Nova Agenda Urbana, a partir del marc comú del Dret a la Ciutat. En ser un dret humà col·lectiu ancorat al territori, el Dret a la Ciutat és particularment oportú per ajudar a guiar la localització de les agendes globals, oferint una perspectiva de cristallització i realització dels drets humans al territori.

III. Polítiques municipals

⁷Ciutats y Goversns Locals Units (CGLU), (2021), Localizing the SDGs: a boost to monitoring & reporting. <https://www.gold.uclg.org/report/localizing-sdgs-boost-monitoring-reporting>

Com ja s'ha esmentat, aquesta guia se centra en polítiques municipals implementades per ciutats i governs locals, compromeses amb una transformació profunda a partir del Dret a la Ciutat. El terme "ciutat" ha de ser comprès en un sentit ampli. Significa tota metròpoli, ciutat, població, poble o assentaments urbans que constitueix una comunitat política, i en general (tot i que no necessàriament) està organitzada institucionalment com una unitat governamental local amb característiques municipals o metropolitanes.

IV. Antecedents del projecte

La construcció d'aquesta guia és fruit del treball conjunt entre l'Observatori DESC i la Plataforma Global pel Dret a la Ciutat (PGDC), reflectint anys de col·laboració i construcció col·lectiva. En aquest sentit, la guia parteix de les bases d'alguns importants antecedents, a notar:

1. L'Agenda del Dret a la Ciutat, elaborada per la PGDC el 2018, que identifica els encreuaments entre els components del Dret a la Ciutat i els compromisos de l'Agenda 2030 i la Nova Agenda Urbana;
2. L'Agenda Municipal per al Dret a la Ciutat, impulsada per l'Observatori DESC i la PGDC en col·laboració amb col·lectius locals a Catalunya (2019) i França (2020) amb l'objectiu de construir una agenda política del dret a la ciutat en el marc de les eleccions municipals;
3. El Document de Polítiques sobre el Dret a la Ciutat, elaborat per la PGDC en ocasió del 6è Congrés de Ciutats i Governos Locals Units (CGLU) que ha tingut lloc el 2019, on es presenten recomanacions de polítiques concretes a nivell local i regional.

2. Nota metodològica

2.1 Enfocament de l'exercici

Com s'ha assenyalat, l'objectiu del conjunt d'indicadors proposats en aquesta guia és permetre un marc sota el qual es poden identificar i construir polítiques públiques en l'àmbit municipal compromeses amb els ideals del Dret a la Ciutat. En aquest sentit, els indicadors suggerits són de polítiques públiques i no de context o d'estat de la qüestió.

Global Platform for the Right to the City
Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad
Plateforme Globale pour le Droit à la Ville

D'aquesta manera, l'exercici desenvolupat no es proposa avaluar l'estat actual del Dret a la Ciutat en un determinat territori, i sí l'avenç en la implementació d'una sèrie de polítiques ancorades en el Dret a la Ciutat. Tanmateix, això no impedeix que es dialogui amb els esforços ja existents per mesurar l'estat de la qüestió en temes concrets relacionats amb els components del Dret a la Ciutat. És per això que, per a cadascun dels seus components, a més dels indicadors de polítiques desenvolupats per a aquesta guia, s'apunten alguns indicadors de context ja existents i desenvolupats per altres fonts, en especial els indicadors de seguiment de la implementació de l'Agenda 2030.

Moltes de les polítiques públiques llistades en aquesta guia es caracteritzen per la seva innovació i implementació recent a escala global. A causa d'aquest caràcter innovador i d'aplicació recent, s'ha identificat una mancança general de dades concretes sobre la seva implementació, abast i, sobretot, impacte. A causa d'aquesta manca de dades, s'ha optat per no formular indicadors que mesurin l'impacte o els resultats d'aquestes polítiques, però sí la seva existència, escala i l'abast de la seva implementació. Es proposa que els indicadors presentats a la guia permetin la identificació d'una sèrie de polítiques compromeses amb el Dret a la Ciutat en un territori donat, donant suport així en seguiment de la seva implementació.

Sota aquest marc, aquesta guia proposa aportar a la construcció d'un repertori comú d'aquestes polítiques a escala global, la qual cosa no compromet que, en un futur, aquest esforç s'actualitzi per aportar en el seguiment dels efectes i impactes de la implementació d'aquestes polítiques a mitjà i llarg termini. De moment, l'elecció d'enquadrar aquest esforç sota un marc global busca aportar al debat i a l'aprenentatge col·lectiu cap a com concretar el creixent interès i compromís amb el Dret a la Ciutat a partir de polítiques públiques tangibles. Tanmateix, encara que l'enfocament global porti diversitat i abast a l'exercici, també suposa reptes importants, principalment pel que fa a la comparabilitat entre experiències.

Alguns elements concrets suposen dificultats en l'exercici comparatiu. En primer lloc, ens trobem amb el desafiament del caràcter de les polítiques en sí, i de la diversitat dels contextos de les diferents ciutats. Això s'aplica tant als reptes i problemes que les polítiques identificades busquen interpellar, com a les capacitats reals de diferents governs per desenvolupar i implementar aquestes polítiques. En aquest sentit, s'ha buscat desenvolupar un conjunt d'indicadors respecte a un conjunt de polítiques diverses que s'adaptin a diferents realitats però partint d'alguns reptes comuns.

Un segon repte és la diversitat en la disponibilitat i tipus de dades que es poden trobar per contribuir a un mesurament de l'abast i escala de la implementació d'una política pública donada. Quant a això, es proposa flexibilitat en la recollida de les dades, de manera que s'ofereixin alguns paràmetres per al seguiment de les polítiques seleccionades, però sense una preocupació excessiva a costa de la comparabilitat entre casos de diferents països. En aquest sentit, es reforça que l'objectiu d'aquest exercici no és permetre la construcció d'un rànquing de ciutats sinó aportar alguns elements per al seguiment de la implementació de polítiques en diferents contextos, obrint camins per a l'intercanvi i aprenentatge mutu.

D'aquesta manera, de la mateixa manera que l'ideari del Dret a la Ciutat s'oposa a models de ciutat basats en l'especulació, la competència i l'exclusió, aquest exercici busca allunyar-se d'esforços ancorats en una lògica de competència i rivalitat entre ciutats, que moltes vegades minimitza i relativitza els seus contextos i reptes particulars. Essent així, aquest exercici està fonamentat en els valors de la cooperació i l'aprenentatge mutu, permetent que diferents ciutats puguin intercanviar a partir de les seves experiències per tal de construir polítiques públiques més eficaces i adequades als seus contextos.

Tenint tot això en compte, és fonamental assenyalar que l'exercici proposat es caracteritza pel seu caràcter obert i incomplet, com un esforç en construcció i subjecte a revisions i nous aportaments.

2.2 Treball desenvolupat i metodologia

Aquesta guia i els indicadors que presenta són fruit d'un treball conjunt de recerca i d'intercanvi entre l'Observatori DESC, la PGDC i organitzacions aliades. El punt de partida ha sigut el treball d'encreuament entre els components del Dret a la Ciutat, els Objectius de Desenvolupament Sostenible i la Nova Agenda Urbana presentat en [l'Agenda del Dret a la Ciutat](#), elaborada per la PGDC (2018). Sobre la base d'aquesta anàlisi, s'han avaluat els indicadors oficials de seguiment d'aquestes agendes, així^{8,9} com indicadors relacionats amb la localització d'aquests compromisos i la seva relació amb polítiques locals, com els presentats pel Programa Cidades Sustentáveis de Brasil.¹⁰

⁸ Asamblea General de las Naciones Unidas (2020), Marco de indicadores mundiales para los Objetivos de Desarrollo Sostenible y metas de la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible, <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>

⁹ Urban Agenda Platform (2021), NUA Monitoring Framework and related indicators, https://www.urbanagendaplatform.org/themes/custom/habitat/assets/Development_of_NUA_Monitoring_Framework_and_related_indicators_v1_1_Mar_ch_2021.pdf

¹⁰ Programa cidades sustentáveis,(2020) Guia de Indicadores per a gestão pública, <https://www.cidadessustentaveis.org.br/indicadores>

Un cop consolidada l'opció d'enfocar-se en indicadors de polítiques públiques, s'ha fet una anàlisi de polítiques rellevants partint de temes essencials relacionats amb els vuit components del Dret a la Ciutat. En aquest esforç ha estat essencial el repertori i l'experiència comuna d'anàlisi de polítiques públiques consolidat per l'Observatori DESC, la PGDC i els seus membres arreu del món, així com les propostes de polítiques públiques recollides en ocasió de les eleccions municipals de Catalunya (2019) i França (2020) presentades a [l'Agenda Municipal pel Dret a la Ciutat](#), desenvolupada per l'Observatori DESC i la PGDC en col·laboració amb col·lectius locals; així com documents temàtics amb recomanacions concretes per a governs locals per implementar polítiques relacionades al Dret a la Ciutat, elaborats més recentment per¹¹¹²¹³¹⁴¹⁵ la PGDC.

Després d'aquestes anàlisis, s'ha elaborat una primera versió dels indicadors, presentada i valorada internament amb alguns membres de la PGDC i, externament, amb investigadors de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB). Aquest grup de persones expertes ha valorat i analitzat els indicadors presentats, compartint recomanacions concretes per a la seva elaboració en una sessió de treball conjunt desenvolupada en línia (el 15 d'abril de 2021). Hi han participat una sèrie d'investigadors de l'IERMB vinculats a àrees clau del treball a desenvolupar, com habitatge, participació política, mobilitat i medi ambient. La valoració va seguir quatre paràmetres centrals:

- **Pertinència i rellevància:** Indiquen aspectes rellevants dels components? Es complementen entre ells?
- **Claredat i interpretació:** És clar el que mesuren? Es pot interpretar fàcilment? Podria ser comparable amb altres ciutats?
- **Disponibilitat i actualització:** Almenys en el cas de Barcelona, existeix aquest indicador? Es podria calcular fàcilment? I actualitzar?
- **Concreció:** Una vegada validat inicialment l'indicador, és suficient el nivell de concreció en les dades o informacions que es demanen?

¹¹Global Platform for the Right to the City (GPR2C), (2019), Derecho a la ciudad, #CitiesAreListening: Eje del Cabildo Público.

https://www.right2city.org/wp-content/uploads/2019/10/ES_Right-to-the-City_PolicyPaper.pdf

¹² Puertas Robina, A. (2021) Derecho a la Ciudad: la hoja de ruta hacia la Justicia Climática, Coordinació: Equipo de Apoyo de la Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad, https://www.right2city.org/wp-content/uploads/2021/10/Right-to-the-City-Climate-Change_ES_OK4_alta.pdf

¹³García Chueca, E. (2021), El impacto del COVID-19 en el derecho a la ciudad, Coordinació: Equipo de Apoyo de la Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad, https://www.right2city.org/wp-content/uploads/2021/10/Right-to-the-City-Covid_ES_OK2.pdf

¹⁴ Fernandes, E. (2021) La Ciudad como un Bien Común, Coordinació: Equipo de Apoyo de la Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad, https://www.right2city.org/wp-content/uploads/2021/11/Right-to-the-City-Bien-Comun_ES-2.pdf

¹⁵ Komatsu Agopyan, K. (2021), Inclusive citizenship in cities and human settlements, Coordinació: Equipo de Apoyo de la Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad,

https://www.right2city.org/wp-content/uploads/2021/12/Right-to-the-City_Inclusive-Citizenship-in-cities-and-human-settlements.pdf

Global Platform for the Right to the City
Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad
Plateforme Globale pour le Droit à la Ville

En base als resultats de la sessió de treball, una segona versió dels indicadors va ser desenvolupada, centrant-se principalment en la seva aplicabilitat i operativitat.

2.3 Marc temporal d'anàlisi

La dificultat de trobar dades en cada municipalitat que mostrin el desenvolupament i escala de les polítiques analitzades, així com la manca de disponibilitat en períodes continuats de temps i de dades recents, comporten un repte de definir el marc temporal dels indicadors.

Amb ànim d'establir un marc general, es recomana usar en la mesura del possible l'anàlisi de polítiques i dades dels **darrers cinc anys**, a comptar des de l'aplicació de guia. En cas que no existeixin dades dins d'aquest període, es possibilita ampliar l'anàlisi fins als darrers 10 anys. Aquestes recomanacions de limitació es deuen a que l'objectiu de la guia és mostrar l'avenç i impacte recent d'aquestes polítiques a la ciutat, per la qual cosa estendre el marc més enllà pot generar una imatge desactualitzada sobre aquest avenç.

En els indicadors que es requereix **una quantificació exacta** (per exemple, nombre de persones ateses per cada 1000 habitants), **s'han d'utilitzar dades de l'últim any disponible** (i. e. 300 persones ateses per cada 1000 habitants el 2021), i tenint en compte els marcs màxims recomanats de cinc o fins a deu anys. Si no es disposa de dades per a un any en específic, s'hi poden afegir els totals respecte al temps d'aplicació de la política (i. e. 80 lleis d'iniciativa popular presentades en 8 anys); tanmateix, es prioritzen les dades per any per facilitar la comparació entre diferents casos.

Per últim, els indicadors que mostrin explícitament **un avenç** (com podria ser l'augment de casos atesos) **s'han de centrar en la progressió realitzada en els últims cinc anys**. En el cas que no hi hagi dades exactes per al primer i cinquè any, es recomana escurçar el termini, buscant dades que comparin l'evolució entre les primeres dades disponibles des de l'elaboració de la guia i el cinquè any anterior, o quart, tercer o segon, si no pot ser (en aquest ordre).

En tractar-se d'un conjunt d'indicadors sobre polítiques municipals, un darrer repte sobre el marc temporal té a veure amb la continuïtat en la implementació de polítiques, encara més atès que moltes de les polítiques analitzades tenen un caràcter innovador i experimental. En aquest sentit, tot i que l'objectiu central és analitzar polítiques en curs d'implementació al llarg

Global Platform for the Right to the City
Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad
Plateforme Globale pour le Droit à la Ville

del marc temporal ideal definit en cinc anys, es permeten dues flexibilitzacions en l'aplicació dels indicadors:

1. La inclusió de polítiques que s'hagin desenvolupat prèviament al marc temporal delimitat, sempre que la seva implementació es mantingui al llarg dels darrers 5 anys.
2. La inclusió de polítiques implementades en el marc temporal delimitat, però que després han estat discontinuades, sempre que això es faci explícit i, si és possible, s'assenyalin motius relacionats amb la seva discontinuïtat.

2.4 Variabilitat de competències i limitació de la comparabilitat entre països

Un repte que planteja l'elaboració i aplicació d'aquesta guia és la variabilitat de competències locals entre les ciutats dels diferents països. Sota el propòsit d'aquest document, que se centra en les polítiques dissenyades i implementades en l'àmbit municipal, s'entén que les ciutats poden tenir diferents graus de competència que els permetin regular o incidir en els aspectes mesurats pels indicadors. Tenint això en compte, en la implementació de la guia es permet un grau de flexibilitat, permetent aplicar cada indicador segons les capacitats que la ciutat analitzada tingui per regular, incidir i actuar sobre la temàtica concreta abordada per cada indicador.

Tanmateix, les ciutats també poden realitzar accions sobre temàtiques en les quals no tenen competència directa. En aquest sentit, es busca visibilitzar aquestes iniciatives i també els diversos graus de possibilitat d'acció des de l'àmbit municipal en diferents països. És sabut que en molts dels àmbits temàtics d'aquesta guia es registren polítiques públiques rellevants des d'altres àmbits més enllà del municipal. Tanmateix, amb l'objectiu de preservar l'objectivitat original de la guia (registrar i mesurar l'abast de polítiques municipals compromeses amb el dret a la ciutat), s'ha preferit mantenir l'enfocament de l'anàlisi en les polítiques locals.

2.5 Justícia espacial i social: desglossament territorial i per col·lectius atesos

Un dels punts centrals del Dret a la Ciutat és la relació amb el territori i la subseqüent territorialització de drets. En aquest sentit, va ser fonamental en el desenvolupament d'aquests indicadors incorporar l'expressió espacial de les polítiques municipals a ser analitzades. D'aquesta manera, aquest exercici busca aportar un element d'anàlisi moltes vegades absent en el desenvolupament d'indicadors relatius a ciutats i en l'anàlisi de polítiques públiques.

D'aquesta manera, els indicadors desenvolupats busquen identificar en quina manera les polítiques analitzades estan compromeses no solament amb la justícia social sinó també amb la justícia espacial. En aquest sentit, i sempre que sigui possible, els indicadors desenvolupats prendran en compte dos criteris:

1. La implementació de la política al llarg del territori, especialment en el cas de provisió de serveis i infraestructures. S'analitzarà si aquesta es dona de forma concentrada en algunes zones, o si, d'altra banda, ha estat dissenyada per diversificar i ampliar l'atenció i disponibilitat de serveis al llarg del territori;
2. Si la formulació i implementació de les polítiques tenen en compte de forma activa la seva espacialitat, en el sentit que es prioritzen certes àrees específiques a causa de les seves característiques i aquelles de la seva població amb l'objectiu de facilitar i promoure la inclusió social.

Per últim, de la mateixa manera que els indicadors s'han desenvolupat per tenir en compte la manera en què les polítiques analitzades estan compromeses amb la justícia espacial, s'ha buscat identificar si les polítiques analitzades ajuden a promoure la justícia social. Aquesta anàlisi se centra principalment en allò relacionat amb els col·lectius atesos, prioritçant a grups vulnerables. D'aquesta manera, en els indicadors que inclouen l'anàlisi de nombre de persones ateses, es recomana que, sempre sigui possible, i en funció de les dades disponibles, es desglossi per col·lectius atesos, en particular relatius a gènere, orientació o identitat sexual, raça o ètnia, edat i ciutadania.

2.6 Dades absolutes i relatives

Encara que l'objectiu principal de l'exercici no sigui promoure la comparació entre ciutats, s'ha buscat, per als indicadors quantitius, i sempre que sigui possible, privilegiar l'ús de dades relatives (cada 1000 habitants o en percentatge), per contextualitzar les dades sota l'escala de la ciutat i la seva població.

3. Components i indicadors

A continuació es presenten de forma general els indicadors desenvolupats, emmarcats a partir de la seva relació amb els components del Dret a la Ciutat, els Objectius de Desenvolupament Sostenible (Agenda 2030) i la Nova Agenda Urbana. També es presenten alguns indicadors ja desenvolupats per altres organitzacions i que aporten a una anàlisi més completa, principalment pel que fa a l'estat de la qüestió (context). La introducció d'aquests indicadors de context en l'aplicació de la guia és opcional però altament recomanable, seguint oferir una imatge completa de la temàtica abans d'analitzar les polítiques i dades de cada indicador.

FIGURES

4. Indicadors de polítiques

Seguint la presentació prèvia, a continuació es descriuen de manera detallada els 22 indicadors desenvolupats, agrupats segons els components del Dret a la Ciutat. Cada indicador ha estat desglossat pel que fa als seus objectius i aplicació, amb instruccions concretes per a la seva implementació. Els indicadors presentats es caracteritzen per la seva diversitat per adaptar-se a la diversitat de contextos i polítiques a abastar. D'aquesta manera, encara que es privilegia el desenvolupament d'indicadors qualitius per aportar al coneixement i diversitat de polítiques en l'àmbit del Dret a la Ciutat, s'inclouen altres tipus d'indicadors, com quantitius, d'abast i de variabilitat.

Component	Indicador	Tipologia
1. Igualtat de Gènere	1.1 Atenció a víctimes de violències masclistes	Abast
	1.2 Política de cures	Qualitatiu, de territorialitat i d'abast.
2. Ciutadania Inclusiva	2.1 Polítiques d'ampliació de drets de ciutadania	Binari, de territorialitat i qualitatiu
	2.2 Exclusió del padró	Binari, quantitatiu i qualitatiu
3. No discriminació	3.1 Oficines antidiscriminació	Quantitatiu, de territorialitat i abast
	3.2 Accions afirmatives en la contractació municipal	Binari, qualitatiu i quantitatiu
4. Participació política	4.1 Pressupostos participatius	Binari i qualitatiu
	4.2 Lleis d'iniciativa popular	Binari, qualitatiu i quantitatiu
5. Funció social	5.1 Protecció del dret a un habitatge adequat	Binari, de territorialitat, qualitatiu i quantitatiu
	5.2 Mesures antiespeculació	Binari, de territorialitat, qualitatiu i quantitatiu

	5.3 Polítiques per reforçar l'assequibilitat del transport públic	Binari, de territorialitat i qualitatiu
6. Espais públics i serveis de qualitat	6.1 Diversitat d'ús de l'espai públic per a activitats d'economia informal	Binari, de territorialitat i qualitatiu
	6.2 Remunicipalització de serveis bàsics	Binari i qualitatiu
	6.3 Aliances públic-comunitàries	Binari, de territorialitat, qualitatiu i quantitatiu
	6.4 Diversitat i representativitat de la memòria històrica de/a la ciutat	Binari, de territorialitat i qualitatiu
7. Economies diverses i inclusives	7.1 Economia Social i Solidària	Binari, de territorialitat, qualitatiu i quantitatiu
	7.2 Comerç local	Binari, de territorialitat, qualitatiu i quantitatiu
8. Vincles urbà-rurals	8.1 Binari, de territorialitat, qualitatiu i quantitatiu	Binari, de territorialitat, qualitatiu i quantitatiu
	8.2 Mesures de pacificació de carrers i espais públics	Binari, de territorialitat i qualitatiu
	8.3 Polítiques específiques de foment a l'ús de bicicletes	Binari, de territorialitat, qualitatiu i quantitatiu
	8.4 Ampliació de parcs, àrees verdes i de conservació natural	Quantitatiu i de territorialitat
	8.5 Reciclatge	Binari, qualitatiu i quantitatiu

També s'han inclòs definicions detallades sobre el tipus de polítiques a abastar en l'estudi, així com exemples de polítiques públiques concretes ja implementades al voltant del món. Per últim, en alguns casos també s'ha valorat la possibilitat de desglossar els indicadors en subindicadors.

4.1 Igualtat de gènere

4.1.1 Atenció a víctimes de violències masclistes

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és mostrar el nombre de dones ateses en serveis municipals o públics d'atenció a víctimes de violències masclistes. Es tracta d'un indicador d'abast.

Aplicació: Per a l'aplicació d'aquesta guia s'han d'anotar el nombre d'atencions a dones en termes absoluts i relatius en serveis municipals d'atenció a víctimes de violències masclistes, mostrant el nombre d'atencions totals i per cada 1000 dones a l'any (últim any amb dades disponibles). En el cas que les dades d'atenció es donin només per unitats familiars ateses, es visualitzarà només el nombre absolut d'atencions i s'indicarà la població de la ciutat en una nota al peu a efectes comparatius. En cas que sigui possible, desglossar per característiques de les dones ateses com orientació o identitat sexual, raça o ètnia, edat, ciutadania, etc.

4.1.2 Política de cures

Objectiu: Aquest indicador pretén donar una visió del tipus de polítiques de cures en una ciutat i dels diferents serveis oferts en l'àmbit municipal, així com el nombre de persones que hi ha accedit. Per tant, és un indicador **qualitatiu**, de **territorialitat** i d'**abast**.

¿Què s'entén per polítiques de cures?

“Una definició àmplia de les cures es refereix a “Activitats vinculades a la gestió i manteniment quotidià de la vida, de la salut i del benestar de les persones” comportant tant una dimensió material/ corporal, com una altra immaterial/afectiu-relacional” (Pla Madrid Ciutat de les Cures, 2017)¹⁶.

Per als efectes pràctics d'aquest exercici, s'adopta una definició més restrictiva, que defineix les polítiques de la cura com “tots aquells béns, serveis, valors i afectes involucrats en l'atenció de la població amb algun nivell de dependència (nens, adults grans i persones amb discapacitats)¹⁷” (OIT, 2018) visant garantir el seu benestar físic i emocional quotidià i

¹⁶ Junta de Gobierno de la Ciudad de Madrid (2017), Plan de Madrid Ciudad de los Cuidados 2016 - 2019, https://ajuntament.barcelona.cat/tempscures/sites/default/files/plan_madrid_cuida.pdf

¹⁷OIT; UNICEF; PNUD & CIPPEC (2018), Las políticas de cuidado en Argentina Avances y desafíos.

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---americas/---ro-lima/---ilo-buenos_aires/documents/publication/wcms_635285.pdf

considerant "tant als destinataris de la cura, com a les persones proveïdores, i incloent mesures destinades tant a garantir l'accés a serveis, temps i recursos per cuidar i ser cuidat, com a vetllar per la seva qualitat mitjançant regulacions i supervisions" (CEPAL)¹⁸.

Aplicació: Per a l'aplicació d'aquest indicador, s'han de mostrar:

- El nombre de serveis o iniciatives municipals a la ciutat dedicats a cures;
- Una petita explicació qualitativa de cada servei ofert, especialment els de caràcter innovador, apuntant si són iniciatives puntuals o si integren una política integrada de cures en l'àmbit municipal;
- Una petita ponderació sobre la territorialització dels serveis disponibles, indicant la seva distribució al llarg del territori o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació dels serveis, prioritzant certes àrees;
- En cas que existeixin les dades, introduir el nombre absolut i relatiu (per 1000 habitants) de persones ateses a través d'aquests serveis en un any (últim any amb dades disponibles). Si les dades d'atenció es donen només per unitats familiars ateses, es visualitzarà només el nombre absolut d'atencions i s'indicarà la població de la ciutat en una nota al peu a efectes comparatius. En cas que sigui possible, desglossar per característiques de la població atesa com gènere, orientació o identitat sexual, raça o ètnia, edat, ciutadania, etc.

Exemple d'iniciatives

Sistema Districtual de Cures, Bogotà

Liderat per la Secretaria de la Dona, el sistema articula diversos serveis per atendre les necessitats de cura de manera corresponsable entre 13 sectors de l'Administració Districtual, amb especial atenció a les persones que ja realitzen tasques de cures. En particular, es destaquen les "Illes de la Cura" que concentren, en un sol espai, serveis com casa d'igualtat d'oportunitats, bugaderies, llars d'infants, centres d'atenció a persones amb discapacitat, espais d'alimentació, espais definits per la comunitat, entre altres serveis de cura.

La ubicació i instal·lació d'una Illa de Cura en una localitat i barris específics depèn de 4 variables. 1) La demanda de cura: quin percentatge de menors de 5 anys i de majors de 80 hi ha al territori i quines relacions de dependència hi ha. 2) La presència de cuidadores: el % de dones de 15 anys o més que únicament facin activitats del folgat i el % de llars monoparentals de dones. 3) La pobresa: amb l'índex de Pobresa Monetària de Dones. 4) Si la localitat va

¹⁸ CEPAL, Sobre el cuidado y las políticas de cuidado, <https://www.cepal.org/es/sobre-el-cuidado-y-las-politicas-de-cuidadon>

demanar en els pressupostos participatius que s'assignin recursos cura.

Per saber-ne més:

<https://bogota.gov.co/mi-ciudad/mujer/sistema-distrital-de-cuidado-en-bogota-sitio-web>

<https://bogota.gov.co/mi-ciudad/integracion-social/primeras-manzanas-del-cuidado-en-ciudad-bolivar-y-bosa>

4.2 Ciutadania Inclusiva

4.2.1 Polítiques d'ampliació de drets de ciutadania

Objectiu: Aquest indicador pretén mostrar l'existència de polítiques municipals d'ampliació de drets de ciutadania, i en cas que n'hi hagi, descriure quines. Per tant, és un indicador **binari**, de **territorialitat** i **qualitatiu**.

¿Què entenem per polítiques d'ampliació de drets de ciutadania?

Són aquelles polítiques que, enfront de drets, béns i serveis, que sent reconeguts formalment només a persones amb ciutadania o residència legal, busquen ampliar l'accés a serveis i atenció pública persones excloses per la seva situació migratòria. *Per exemple, oferir assistència sanitària a persones indocumentades, oferir estadis en albergs municipals per a persones indocumentades i sense sostre, etc.*

Aplicació: Per a l'aplicació d'aquest indicador, s'ha de mostrar:

- L'existència (Sí/No) de polítiques municipals d'ampliació de drets de ciutadania;
 - En cas que existeixin, fer un llistat dels serveis existents.
 - Si és possible, realitzar una petita ponderació sobre la territorialització d'aquests, identificant la seva distribució al llarg del territori o si l'espacialitat ha estat presa en compte en la formulació i implementació dels serveis, prioritzant certes àrees;

Exemple d'iniciatives

Flexibilització en l'accés a acomodacions d'emergència en resposta a la pandèmia de COVID-19, Governos locals al Regne Unit

Responent a les recomanacions a escala nacional en el marc de la coalició "Everyone in", que tenia per objectiu acomodar en allotjaments d'emergència al nombre més gran possible

de persones sense llar, molts governs locals (*councils*) al Regne Unit van flexibilitzar els criteris d'accés a aquestes instal·lacions (que normalment restringeixen l'accés segons l'estatus migratori).

Per saber-ne més:

<http://www.ngdp.org.uk/publications/lessons-learnt-councils-response-rough-sleeping-during-covid-19-pandemic#issues>

<https://www.nrpfnetwork.org.uk/-/media/microsites/nrpf/documents/guidance/factsheet-covid-19.pdf?la=en&hash=384C33A8E46B59D93CF1BC02044692025619713E>

4.2.2 Exclusió del padró

Objectiu: Aquest indicador pretén mostrar l'existència de dades públiques o aproximacions sobre el nombre de persones excloses del registre administratiu (o padró), així com de polítiques actives per reduir-lo. En cas que existeixin, s'haurà de fer una petita explicació d'aquestes polítiques. Per tant, és un indicador **binari, quantitatiu i qualitatiu**. Mirar l'accés al padró¹⁹ és fonamental, atès que en molts territoris és un condicionant fonamental per a l'accés a serveis bàsics.

Aplicació: Per a l'aplicació d'aquest indicador, s'ha de mostrar:

- L'existència (Sí/No) de dades públiques o aproximacions oficials del nombre de persones vivint a la ciutat excloses del registre administratiu (o padró).
 - En cas que hi hagi dades, indicar el nombre de persones excloses del registre administratiu (absolut i per 1000 habitants) per a l'últim any amb dades disponibles.
- L'existència (Sí/No) de polítiques d'inclusió o registre actiu.
 - En cas que sí que hi hagi polítiques d'inclusió actives, cal afegir-hi una petita descripció de cadascuna.

4.3 No discriminació

4.3.1 Oficines antidiscriminació

Objectiu: Aquest indicador pretén mostrar els serveis municipals que s'ofereixen a la ciutadania per denunciar actes discriminatoris. És un indicador **quantitatiu**, de **territorialitat** i **abast**.

¹⁹ S'entén per padró el registre administratiu dels veïns d'un municipi

¿Què entenem per oficines i serveis antidiscriminació?

S'entenen per aquests serveis d'atenció de denúncia presencials, telefòniques, electròniques, etc., i que ofereixin canals de denúncia, assistència jurídica o psicològica, serveis de mediació i resolució de conflictes, campanyes de sensibilització, formació per a servidors/es públics/es, tallers o entitats, representació de casos, sistematització de dades o publicació d'informes sobre discriminació a la ciutat.

Per discriminació, ens referim a discriminació per motius de gènere, edat, estat de salut, ingressos, nacionalitat, origen ètnic, condició migratòria o orientació política, religiosa o sexual, entre d'altres.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, s'ha de mostrar:

- El nombre d'oficines o serveis municipals d'atenció antidiscriminació a la ciutat, absolut i per 1000 habitants, per a l'últim any amb dades disponibles.
 - En cas que s'ofereixi el servei de canal de denúncia i hi hagi dades públiques, nombre de queixes rebudes absolutes i xifra relativa a la població d'aquesta ciutat, en casos per 1000 habitants a l'any (últim any amb dades disponibles).
 - En cas que s'ofereixi el servei, i que hi hagi dades i es desglossin per característiques de la víctima, com gènere, orientació o identitat sexual, raça o ètnia, edat, ciutadania, etc., indicar aquest desglossament.
 - Dur a terme una petita ponderació sobre la ubicació de les oficines o serveis disponibles, apuntant la seva distribució al llarg del territori, o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació dels serveis, prioritzant certes àrees;

4.3.2 Accions afirmatives en la contractació municipal

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és determinar si existeixen polítiques de discriminació positiva (o acció afirmativa) en la contractació municipal, amb la reserva de plaça i promoció de la contractació de grups subrepresentats en funció del seu gènere, raça, orientació sexual, origen o altres. En cas que n'hi hagi, cal indicar si són una normativa de contractació general al municipi i, si es publiquen dades al respecte, veure quina porció de les places es reserven per a aquest tipus de polítiques. Per tant, es tracta d'un indicador **binari, qualitatiu i quantitatiu**.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, s'ha de mostrar:

- Existència (Sí/No) de polítiques municipals reservant quotes de contractació per a un determinat grup de persones. Alguns exemples de quotes són les de gènere, de raça o ètnia, o per a persones amb discapacitat.
 - En cas que existeixin, determinar a quins col·lectius s'apliquen i si s'apliquen de manera general en la contractació municipal o només per a sectors específics.
 - Si apliquen solament a certs sectors de la contractació municipal, especificar en quants i en quins s'apliquen.
- En cas que existeixin i que hi hagi dades públiques, % de les places reservades.

4.4 Participació política

4.4.1 Pressupostos

Objectiu: Aquest indicador pretén determinar si existeixen processos de pressupostos participatius al municipi, i en cas que n'hi hagi, realitzar una petita explicació de la política. Per tant, es tracta d'un indicador **binari** i **qualitatiu**.

Per a aquest indicador cal assenyalar:

- Existència (Sí/No) de pressupostos participatius
 - En cas que existeixin, afegir una breu explicació. Aquesta pot resumir aspectes com la seva periodicitat, si la política és nova o existeix des de fa temps, si la participació de la ciutadania es limita a votar o si també té capacitat propositiva, qui té capacitat per votar, si el resultat és vinculant o no, si es defineixen per a la totalitat territori municipal o per barris/districtes, etc.

Exemple de les persones

Observatori Internacional de la Democràcia Participativa (OIDP)

L'OIDP és una xarxa internacional oberta a totes les ciutats, organitzacions i centres de recerca amb interès a conèixer, intercanviar i aplicar experiències sobre democràcia participativa a l'àmbit local. A la seva pàgina web recull una sèrie d'iniciatives relacionades amb pressupostos participatius al voltant del món.

Per saber-ne més:

<https://oidp.net/es/about.php>

4.4.2 Normatives d'iniciativa popular

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és mostrar si existeixen o no normatives que permetin presentar iniciatives populars a escala municipal, sempre que sigui competència del municipi desenvolupar aquest tipus de normatives. En cas que la competència estigui fora de l'abast de l'àmbit administratiu local, aquest indicador s'haurà de deixar sense emplenar. En cas que sigui competència municipal i existeixi, cal afegir una breu explicació dels requisits i el procediment, i del nombre d'iniciatives presentades i aprovades en el període temporal per al qual hi hagi disponibilitat de dades, preferentment cinc anys o menys. Per tant, es tracta d'un indicador **binari, qualitatiu i quantitatiu**.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, s'ha de mostrar:

- L'existència (Sí/No) de normatives que permetin presentar iniciatives legislatives populars a escala municipal.
 - En cas que existeixi, incloure una petita descripció. Alguns aspectes que es poden resumir són el nombre de firmes necessàries (en relació amb la població de la ciutat), el temps que tarda a admetre's o si hi ha alguns altres requisits formals o restriccions quant al contingut de la iniciativa.
 - En cas que n'hi hagi, nombre d'iniciatives presentades i aprovades en els darrers cinc anys amb dades disponibles.

4.5 Funció social

4.5.1 Protecció del dret a un habitatge adequat

Objectiu: Aquest indicador busca determinar si existeixen iniciatives municipals específiques per assegurar el dret a un habitatge adequat, i en el cas que existeixin, determinar quin tipus de problemes s'atenen i quantes persones han estat ateses. És un índex **binari**, de **territorialitat, qualitatiu i quantitatiu**.

¿Què entenem per **protecció del dret a un habitatge adequat**?

Alguns exemples del que s'entén com a polítiques i iniciatives compromeses amb la protecció del dret a un habitatge adequat són aquelles que vetllen per atendre persones amb problemes en el seu habitatge, o en l'accés i permanència en aquest. Entre altres mesures, això inclou serveis de mediació municipals entre la persona desnonada i el propietari per arribar a un acord; sistemes de real·lotjament eficaços; assistència jurídica a les persones joves per accedir a l'habitatge; ajuts per a reparacions i reformes per assegurar l'habitabilitat de l'habitatge; i construcció d'habitatge públic en l'àmbit municipal o subvencions municipals per al pagament del lloguer.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, cal assenyalar:

- Existència d'iniciatives en l'àmbit municipal que busquen la protecció del dret a un habitatge adequat (Sí/No).
 - En cas que existeixin, llistar el tipus d'iniciatives desenvolupades.
 - Una petita ponderació sobre la territorialització de les iniciatives s'han desenvolupat, apuntant la seva distribució al llarg del territori, o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les iniciatives, prioritzant certes àrees;
 - En cas que existeixin i estiguin disponibles, mostrar dades sobre les persones o unitats familiars ateses, de manera absoluta en l'últim any i relativa a la població (amb dades del darrer any disponible, i en cas de mostrar dades relatives, cada 1000 habitants). En cas de ser possible, desglossar per característiques de la població atesa per gènere, orientació o identitat sexual, raça o ètnia, edat, ciutadania, etc.

4.5.2 Mesures antiespeculació

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és determinar si existeix una política de mesures antiespeculació en la municipalitat per a l'àmbit d'habitatge, i en cas que sí, valorar breument la seva implantació o quantificar-ne l'abast. És, per tant, un indicador **binari**, de **territorialitat**, **qualitatiu** i **quantitatiu**.

¿Què entenem per mesures antiespeculació?

S'entenen com a "mesures antiespeculació" iniciatives públiques que regulin o intervinguin en el mercat de l'habitatge, amb l'objectiu de reduir pràctiques especulatives per assegurar l'accés i l'assequibilitat de l'habitatge. Alguns exemples d'aquest tipus de política són l'existència de polítiques de penalització a pisos buits, la regulació de pisos turístics, les reserves per a habitatge assequible, la regulació de preus de lloguers o altres.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, cal:

- Determinar si existeixen (Sí/No) mesures municipals antiespeculació relatives a l'habitatge.
 - En cas que existeixin, especificar i valorar breument la seva implementació i/o quantificar el seu abast (per exemple, nombre absolut i relatiu de persones beneficiades en el darrer any amb dades disponibles; nombre absolut de multes o notificacions emeses, entre d'altres, del darrer any amb dades disponibles).
 - Ponderar breument la territorialització de les iniciatives sent desenvolupades, apuntant la seva distribució al llarg del territori o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les iniciatives, prioritzant certes àrees.

Exemple d'iniciatives

Programa "Finques Abandonades" - Montevideo

El programa Finques recupera immobles abandonats, deteriorats i deutors ubicats en àrees centrals de la ciutat de Montevideo, amb l'objectiu de restituir la seva funció social. Les finques recuperades tenen com a destí l'habitatge social, així com altres possibles usos comunitaris i cívics. Alguns dels instruments utilitzats són la dació en pagament, l'expropiació i la rematada pública.

Per saber-ne més:

<https://montevideo.gub.uy/areas-tematicas/ciudad-y-urbanismo/programa-fincas-abandonadas>

<https://montevideo.gub.uy/sites/default/files/biblioteca/proyctofincas20919web.pdf>

4.5.3 Polítiques per reforçar l'assequibilitat del transport públic

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és determinar si existeixen polítiques municipals per fer el transport públic més assequible, i en cas que existeixin, explicar-les breument. És un indicador **binari**, de **territorialitat** i **qualitatiu**.

¿Què entenem per polítiques per reforçar l'assequibilitat del transport públic?

Alguns exemples de polítiques que busquen reforçar l'assequibilitat són els descomptes per a determinats col·lectius, la integració tarifària o polítiques que beneficiïn les persones que usin el transport públic més sovint o en distàncies més llargues.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, cal:

- Determinar si existeixen polítiques d'assequibilitat del transport públic al municipi (Sí/No).
 - En cas que existeixin, introduir una breu descripció de la seva implementació, incloent-hi la dimensió territorial (distribució al llarg del territori o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les polítiques, prioritzant certes àrees).

4.6 Espais públics i serveis de qualitat

4.6.1 Diversitat d'ús de l'espai públic per a activitats d'economia informal

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és determinar si existeix suport institucional, regulació o penalització en l'àmbit municipal de determinades activitats econòmiques informals en l'espai públic (en especial, de persones venedores ambulants), veure en quin sentit es regula i quin tipus d'activitats. És, per tant, un indicador **binari**, de **territorialitat** i **qualitatiu**.

Aplicació: Per mesurar aquest indicador, caldrà:

- Establir si existeixen (Sí/No) ordenances municipals que regulin les activitats econòmiques informals en l'espai públic.
 - En cas que existeixin, veure quin tipus d'activitats es regulen i en quin sentit: positiu (ex. Només es pot vendre un tipus de producte determinat) o negatiu (prohibició de la venda d'un grup delimitat de productes). Apuntar si la regulació adopta algun component espacial, regulant o permetent activitats en àrees específiques del territori.

4.6.2 Remunicipalització de serveis bàsics

Objectiu: Aquest indicador vol determinar si existeixen projectes de remunicipalització de serveis públics que hagin estat privatitzats en el passat, i si algun s'ha dut a terme, detallar el procés. És, per tant, un indicador **binari** i **qualitatiu**.

Aplicació: Per aplicar l'indicador, s'ha de determinar:

- Si s'han proposat, per part de la municipalitat, projectes de remunicipalització (Sí/No).
- Si s'han dut a terme projectes de remunicipalització en el període de temps d'anàlisi (per exemple, 5 anys) (²⁰Sí/No).
- En cas afirmatiu, descriure breument el procés de remunicipalització i especificar l'àmbit dels serveis remunicipalitzats (o de projectes de remunicipalització).

Exemple d'iniciatives

"El futur és públic" - Transnational Institute

Sota la iniciativa "El futur és públic", el Transnational Institute ha recopilat casos exitosos de remunicipalització de serveis bàsics al voltant del món. La definició de "remunicipalització" adoptada es refereix tant a "reivindicar la propietat pública dels serveis, com a crear nous serveis públics". S'han identificat més de 1.400 casos exitosos de remunicipalització en més de 2.400 ciutats de 58 països del món.

Per saber-ne més:

https://www.tni.org/en/futureispublic?content_language=es

<https://publicfutures.org/>

4.6.3 Aliances públic-comunitàries

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és determinar si existeixen experiències d'aliances públic-comunitàries per a la gestió d'espais o equipaments públics municipals, i en cas que existeixin, quantificar-les, determinar si hi ha un marc regulador o política que les impulsi i detallar-los. És un indicador **binari**, **quantitatiu**, de **territorialitat** i **qualitatiu**.

¿Què entenem per aliances públic-comunitàries per a la gestió d'espais o equipaments públics?

²⁰ Es recomana que el marc temporal del anàlisi sigui de cinc anys a comptar des de el últim de la aplicació de la guia. En cas que no hagi dades comparables en els últims cinc anys, es pot flexibilitzar el marc de anàlisi fins a 10 anys.

La concepció d' "aliança públic-comunitària" sorgeix en contraposició de la sobrevaloració del model d' "aliances publicoprivades", posant en valor instàncies de col·laboració entre òrgans públics i la ciutadania organitzada. Per als efectes d'aquest estudi, es pren com a referència la definició adoptada per La Hidra Cooperativa i Artibarri: "Des d'àmbits com l'anomenada "innovació social" s'ha fet referència a la gestió comunitària per definir iniciatives liderades per comunitats locals dirigides a atendre drets bàsics, però també com una forma més participativa de proveir serveis públics (Moulaert, 2009). Segons aquesta perspectiva, la gestió comunitària pot significar posar la governança d'un equipament, projecte o recurs públic en mans de la ciutadania a través de diferents òrgans de participació" (La Hidra Cooperativa i Artibarri, 2018)²¹.

Alguns exemples d'aquest tipus d'aliances són la gestió comunitària d'horts de titularitat pública, foment i suport a l'autogestió, o a la custòdia urbana d'espais públics i espais privats, i cessió general d'espais públics perquè siguin autogestionats per la comunitat.

Aplicació: Per mesurar aquest indicador, s'ha de mostrar:

- L'existència d'experiències públic-comunitàries per a la gestió de serveis o equipaments públics municipals (Sí/No).
 - En cas que existeixin, quantificar el nombre d'iniciatives que s'han dut a terme en els darrers cinc anys.²²
 - Presentar una petita ponderació sobre la territorialització de les experiències públic-comunitàries desenvolupades, indicant la seva distribució al llarg del territori o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte, prioritzant certes àrees;
 - En cas que existeixin, determinar si hi ha un marc regulador general per a aquest tipus d'aliances (Sí/No).
 - En cas que existeixi aquest marc regulador, explicar resumidament les seves principals disposicions.

4.6.4 Diversitat i representativitat de la memòria històrica de/a la ciutat

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és determinar si existeixen polítiques municipals que promoguin la diversitat i representativitat de la memòria històrica en els espais públics de la

²¹ La Hidra Cooperativa i Artibarri (2018), *Gestión Comunitaria de la Cultura en Barcelona. Valores, retos y propuestas*, https://bherria.eus/wp-content/uploads/2019/01/gestio_comunitaria_cast_web-1.pdf

²² Es recomana que el marc temporal del anàlisi sigui de cinc anys a comptar des de el últim de la aplicació de la guia. En cas que no hagi dades comparables en els últims cinc anys, es pot flexibilitzar el marc de anàlisi fins a 10 anys.

ciutat. En cas que existeixin, se'n poden explicar algunes. És un indicador **binari**, de **territorialitat** i **qualitatiu**.

¿A què ens referim amb polítiques que promoguin la diversitat i representativitat de la memòria històrica de/a la ciutat?

Les ciutats i territoris es defineixen tant pels seus components materials com simbòlics. En aquest sentit, s'identifiquen una sèrie de polítiques i iniciatives que busquen avançar en la representativitat i diversitat en la construcció d'identitat, memòria i narrativa relatives a la ciutat, el seu territori i la seva població. Exemples d'aquests esforços són la revisió de noms de carrers, equipaments, monuments i espais públics; creació de centres i espais de memòria i de representativitat a col·lectius discriminats; i iniciatives de rehabilitació, reapropiació i resignificació d'espais associats a esdeveniments i processos traumàtics.

Exemples i referències:

<https://montevideo.gub.uy/areas-tematicas/ciudad-y-urbanismo/urbanismo-feminista/plaza-de-la-diversidad>
<https://www.mapasdememoria.com/proyecto/>
https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_000024599_9&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkAttachment/attach_import_864ffd57-f2ce-436f-a846-290175a633ff%3F_%3D245999eng.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000245999/PDF/245999eng.pdf#%5B%7B%22num%22%3A784%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C0%2C842%2Cnull%5D

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, cal:

- Determinar si existeixen (Sí/No) polítiques municipals que promoguin la diversitat i representativitat de la memòria històrica de la ciutat.
 - En cas que existeixin, resumir-ne algunes, especificant si són esforços puntuals o si integren una política municipal estructurada sobre el tema de la memòria.
 - Fer una petita ponderació sobre la territorialització de les iniciatives o polítiques relatives a promoure la diversitat i representativitat de la memòria històrica, indicant la seva distribució al llarg del territori, o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les iniciatives, prioritzant certes àrees.

4.7 Economies diverses i inclusives

4.7.1 Economia Social i Solidària

Objectiu: Aquest indicador pretén determinar l'existència de programes municipals de suport a l'economia social i solidària. En cas que existeixin, fer una breu descripció, i si es publiquen dades al respecte, realitzar una quantificació. És, per tant, un indicador **binari**, de **territorialitat**, **qualitatiu** i **quantitatiu**.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, s'ha de mostrar:

- Si existeixen (Sí/No) polítiques municipals de suport a l'economia social i solidària.
 - En cas que n'hi hagi, s'ha de fer una breu descripció de les polítiques, especificant si es tracten d'accions puntuals o si integren una política articulada de promoció de l'economia social i solidària.
 - En cas de ser possible, fer una petita ponderació sobre la territorialització de les iniciatives municipals essent desenvolupades quant a l'economia social i solidària, indicant la seva distribució al llarg del territori o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les iniciatives, prioritant certes àrees;
 - En cas que hi hagi dades disponibles, s'ha de fer una quantificació respecte a l'abast d'aquestes polítiques, sigui en la seva integralitat o respecte de casos i iniciatives puntuals. Alguns exemples de quantificació són el nombre de persones, entitats o negocis als quals s'ha assolit en la política en l'últim any amb dades disponibles. En cas que sigui possible, presentar dades absolutes i relatives a 1000 habitants per a l'últim any.

4.7.2 Comerç local

Objectiu: Amb aquest indicador es vol determinar si existeixen polítiques municipals que promoguin o que donin suport al comerç local. En cas que existeixin, fer una breu descripció, i si es publiquen dades al respecte, realitzar una quantificació. És, per tant, un indicador **binari**, de **territorialitat**, **qualitatiu** i **quantitatiu**.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador, s'ha de mostrar:

- Si existeixen (Sí/No) polítiques municipals de suport al comerç local
 - En cas que n'hi hagi, s'ha de fer una breu de les polítiques, incloent-hi la territorialització de les iniciatives sent desenvolupades, on s'indiqui la seva

distribució al llarg del territori o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les iniciatives, prioritzant certes àrees.

- En cas que hi hagi dades disponibles, s'ha de fer una quantificació respecte a l'abast d'aquestes polítiques, com, per exemple, el nombre de persones o establiments als quals s'ha assolit en la política en l'últim any amb dades disponibles. En cas que sigui possible, mostrar dades absolutes i relatives a 1000 habitants (dades de l'últim any disponible). En cas que sigui possible, desglossar per característiques de la població atesa com gènere, orientació o identitat sexual, raça o ètnia, edat, ciutadania, etc.

Exemple d'iniciatives

Monedes locals

A partir de l'impuls de moviments i organitzacions locals, una sèrie de ciutats i barris al voltant del món han impulsat el desenvolupament de monedes locals com a forma de fomentar el comerç i l'economia local. La major part d'aquestes iniciatives s'han implementat de manera independent, a partir de l'organització comunitària; però, en alguns territoris (com en Brixton, Londres) han comptat amb el suport i foment de l'administració local.

Per saber-ne més:

<https://www.mentalfloss.com/article/55414/7-cities-have-their-own-currencies>

<https://www.bbc.com/worklife/article/20200427-how-community-currencies-help-keep-businesses-afloat>

<https://love.lambeth.gov.uk/apply-free-support-local-businesses-brixton-pound/>

<https://www.shareable.net/this-currency-is-designed-to-benefit-the-local-community/>

4.8 Vincles urbà-rurals

4.8.1 Suport a iniciatives agroecològiques, horts urbans i mercats de proximitat

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és determinar si existeix un suport municipal a aquest tipus d'iniciatives, i en cas que n'hi hagi, explicar breument la diversitat de les diferents iniciatives i quantificar les polítiques basant-nos en dades disponibles. És, per tant, un indicador **binari**, de **territorialitat**, **qualitatiu** i **quantitatiu**.

Aplicació: Per a l'aplicació de l'indicador, s'ha de:

- Determinar si existeixen (Sí/No) polítiques de suport a iniciatives agroecològiques, horts urbans i/o mercats de proximitat.
 - En el cas que existeixin, descriure breument la varietat de polítiques, incloent-hi la territorialització de les polítiques de suport, indicant la seva distribució al llarg del territori, o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les polítiques, prioritzant certes àrees;
 - En el cas que existeixin i es publiquin dades, quantificar l'abast de la política. Algunes maneres de quantificar seria establir el nombre de persones implicades en les iniciatives, d'establiments i comerços a les quals s'ha recolzat en la política, d'hortos recolzats o de mercats establerts (en l'últim any, i en el cas que hi hagi dades disponibles, de manera relativa cada 1000 habitants).

4.8.2 Mesures de pacificació de carrers i espais públics

Objectiu: Aquest indicador pretén establir si existeixen polítiques municipals de pacificació de carrers i de l'espai públic. En cas que n'hi hagi, s'ha d'incloure una breu descripció, en particular sobre el grau d'implementació: si es tracta de mesures puntuals, o si representen plans d'implementació a gran escala. És un indicador **binari**, de **territorialitat** i **qualitatiu**.

¿Què entenem per polítiques de pacificació?

Per "mesures de pacificació de carrers i espais públics" s'entenen iniciatives i polítiques que busquen la reorganització i democratització d'usos de l'espai públic per a la mobilitat, enfocant-se principalment als carrers i al foment de la mobilitat activa. Exemples d'iniciatives en aquest camp són: els carrers de prioritat per als vianants, la conversió en zones de vianants, les de circulació de baixa velocitat (per exemple, "Zones 30"), incorporant reductors de velocitat als carrers, modificant l'alineació d'aquestes calçades i les interseccions, plantant arbres i col·locant jardineres al mig dels carrers amb l'objectiu de reduir la velocitat del trànsit^{23,24}.

Aplicació: Per a l'aplicació d'aquest indicador, caldrà:

- Determinar l'existència (Sí/No) de polítiques municipals de pacificació.
 - En el cas que existeixin, descriure breument les polítiques, el seu grau i escala d'implementació, incloent-hi la seva territorialització. Aquesta anàlisi inclouria

²³ ITDP Mèxic (22 de gener de 2014), 16 de setembre en el Centro Histórico del DF es ahora una calle de prioridad peatonal <http://itdpmexico.wpengine.com/noticias/16-de-septiembre-en-el-centro-historico-del-df-es-ahora-una-calle-de-prioridad-peatonal/>

²⁴Gerencia de la movilidad urbana, Municipalidad de Medellín (2020), Pacificación de las calles <https://www.medellin.gov.co/movilidad/gerencia-de-mobilitat-humana/pacificació-de-els-carrers>

indicar la distribució d'iniciatives municipals de pacificació al llarg del territori, o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les polítiques, prioritzant certes àrees.

- En cas que existeixin dades sobre aquesta aplicació, exposar-les (nombre d'espais públics creats, quilòmetres quadrats de superfície pacificada, etc.). Sempre que sigui possible, presentar dades per a l'últim any de forma absoluta i relativa cada 1000 habitants.

Exemple d'iniciatives

Superilles - Barcelona

Com un projecte pilot de conversió en zones de vianants i reestructuració de trams de carrers en alguns barris de Barcelona, la iniciativa "Superilla Barcelona" ha guanyat escala a partir del 2020, amb intervencions planificades al llarg de la ciutat com a manera de recuperar part de l'espai ocupat pels vehicles privats, fomentant altres usos i el desenvolupament d'eixos verds i places.

Per saber-ne més:

<https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/es/>

4.8.3 Polítiques específiques de foment a l'ús de bicicletes

Objectiu: Aquest indicador pretén determinar l'existència, diversitat, escala i territorialització de la implementació de polítiques municipals per al foment de l'ús de bicicletes, incloent-hi la construcció de carrils bici, la disponibilització de pàrquing de bicicletes, l'existència de programes municipals de bicicletes públiques, així com de programes de visibilització i conscienciació de la bicicleta com a mode de transport. És un indicador, per tant, **binari**, de **territorialitat**, **qualitatiu** i **quantitatiu**.

Aplicació: Per a l'aplicació d'aquest indicador, caldrà:

- Determinar l'existència (Sí/No) de polítiques municipals de foment a l'ús de bicicletes
 - En el cas que existeixin, descriure breument les polítiques implementades, incloent-hi la seva territorialització, indicant la distribució d'iniciatives de foment a l'ús de bicicleta al llarg del territori, o si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en la formulació i implementació de les polítiques, prioritzant certes àrees.

- En el cas que hi hagi dades disponibles, quantificar l'avenç en l'ampliació de carrils bici al municipi en l'espai temporal de cinc anys²⁵ en quilòmetres totals ampliat i de forma relativa, cada 1000 habitants.

4.8.4 Ampliació de parcs, àrees verdes i de conservació natural

Objectiu: L'objectiu d'aquest indicador és establir quin ha estat l'avenç en la protecció d'àrees verdes i d'espais de conservació i creació de parcs a la municipalitat en els últims cinc anys²⁶. És un indicador **quantitatiu** i de **territorialitat**. (*indicar si hi ha alguna instància d'intervenció de l'ajuntament local per a la planificació d'àrees verdes a escala metropolitana*)

Aplicació: Per a l'aplicació d'aquest indicatiu, caldrà mostrar l'augment de parcs i àrees verdes creades a la ciutat, així com l'augment d'àrees passades a ser considerades com a espais de conservació natural. La unitat de mesura d'aquest indicador seran les hectàrees i s'ha de presentar de forma total i relativa, cada 1000 habitants.

També s'ha de ponderar breument la distribució d'aquestes noves àrees verdes i parcs al llarg del territori, indicant si l'espacialitat ha estat tinguda en compte en l'ampliació, prioritzant certes àrees. Valorar també si hi ha iniciatives de connexió amb corredors ecològics supramunicipals, fomentant la planificació i protecció connectada al territori agronatural o periurbà.

4.8.5 Reciclatge

Objectiu: Amb aquest indicador es pretén determinar si existeix una política de reciclatge a la ciutat, caracteritzar-la i estimar el seu abast en termes del percentatge de residus reciclats. És, per tant, un indicador **binari**, **qualitatiu** i **quantitatiu**.

Aplicació: Per aplicar aquest indicador s'haurà de:

- Determinar l'existència (Sí/No) de polítiques municipals de reciclatge.
 - En el cas que existeixin, descriure breument les polítiques implementades (fa quants anys, si es restringeix a algunes àrees o aplicable a tota la ciutat, tipus de recollida -per contenidors, porta a porta o altres- i tipus de residus reciclats, entre d'altres).

²⁵ Es recomana que el marc temporal de la evolució sigui de cinc anys a comptar des de el últim de la aplicació de la guia del primer del que hagi dades disponibles. En cas que no hagi dades comparables en els últims cinc anys, es recomana escurçar el marc temporal a quatre, tres o dos anys, en aquest ordre de preferència.

²⁶ *Ibid*

- En el cas que hi hagi dades disponibles, quantificar l'evolució del percentatge dels residus reciclats respecte al total de residus generats a la ciutat, en els darrers cinc anys²⁷.

5. Conclusions

Entre els esforços duts a terme per a la consecució del dret a la ciutat per a la construcció de ciutats i assentaments més justos, diversos i inclusius, aquesta guia representa una novetat. La innovació i la rellevància d'aquest treball radiquen en l'absència, fins ara, de guies i indicadors que capturin l'avenç i abast de les polítiques públiques focalitzades en realització del Dret a la Ciutat. Amb aquesta guia es pretén suplir la necessitat d'un suport que guï en els avenços de les ciutats en aquest sentit, d'una manera aplicada, útil i sintètica en aquest camp.

El procés d'elaboració d'aquesta guia s'ha dut a terme per mitjà de diferents investigacions i consultes. En aquest procés s'ha considerat tant la diversitat de polítiques en curs d'implementació en el camp del Dret a la Ciutat, com la pluralitat de contextos i condicions en què diferents governs municipals es troben per implementar aquestes polítiques. D'aquesta manera, aquest exercici es proposa aportar a la identificació i ponderació d'aquestes polítiques caracteritzant-se pel seu caràcter obert, servint de suport per a processos d'intercanvi, aprenentatge i incidència.

En aquest sentit, i encara que siguin evidents les dificultats en termes de recollida de dades i comparabilitat entre diferents contextos, s'espera que la guia pugui aportar en l'enfortiment, millora i adaptació de les polítiques públiques analitzades, sobretot en tenir en compte que moltes es defineixen pel seu caràcter innovador i experimental. De la mateixa manera, seguint el plantejament d'obertura i adaptabilitat de l'exercici, la guia podrà ser actualitzada després de la seva implementació a partir de les anàlisis de diferents ciutats, havent-hi també la possibilitat de complementar-la en un futur per poder avaluar els impactes de la implementació de les polítiques analitzades.

²⁷ Ibid

Global Platform for the Right to the City
Plataforma Global por el Derecho a la Ciudad
Plateforme Globale pour le Droit à la Ville

Amb el suport de:

